

narc library
NR4804

गालभडा खेती प्रविधि

लेखक
केशव राज पोखरेल
डा. ताराबहादुर घिमिरे

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्
कृषि अनुसन्धान केन्द्र, दशरथपुर, सुर्खेत
२०६९

गोलभेंडा खेती प्रविधि

परिचय

नेपालमा आलुपछि सबैभन्दा बढी खपत हुने तरकारीको स्थान ओगट्ने गोलभेंडा एक उच्च कोटीको तरकारी हो । यसमा प्रशस्त मात्रामा भिटामिन सि पाइने भएकोले यसलाई गरीबको सुन्तला भनेर पनि चिनिन्छ । यो बाहेक यसमा भिटामिन ए, बी, ई तथा क्याल्सियम पनि पाईन्छ । यसको खेती हाल आएर निकै फाईदाजनक देखिएको छ । यसलाई ठाउँ अनुसार बाह्र महिना फलाउन सकिन्छ । मध्य पहाडमा वर्षातमा यसको खेती गरी मनग्य आमदानी गर्न सकिन्छ । मध्य पहाडी क्षेत्रहरूमा खास गरी ८०० मिटर भन्दा माथि बेमौसममा प्लाष्टिक घर भित्र (गुमोज बनाएर) खेती गर्न सके प्रशस्त पैसा आर्जन गर्न सकिन्छ ।

हावापानी

नेपालमा गोलभेंडालाई कहीं हिउँदे वालीको रूपमा लगाइन्छ भने कहीं गर्मीयामको वालीको रूपमा । साधारणतया तराई तथा भित्री मधेसमा हिउँदे र पहाडमा गर्मीयामको वालीको रूपमा खेतीगर्न सकिन्छ । गोलभेंडाको सफल खेतीको लागि तापक्रमको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । यसले तुषारो खप्न सक्दैन । २०^०से. देखि ३०^०से. तापक्रम सबभन्दा उपयुक्त हुन्छ । औसत तापक्रम ३५^०सेल्सियस भन्दा माथि पुगेमा गोलभेंडाको सेचन क्रिया रोकिन जान्छ, फूल फर्न थाल्छ र फल लाग्दैन भने तापक्रम १०^०से. भन्दा कम भएमा पनि यसको खेती गर्नु उचित हुँदैन । त्यसो हुनाले नेपालको पहाडी भागमा असारदेखि मंसीरसम्म अर्थात् बेमौसममा पनि गोलभेंडा उत्पादन गर्न संभव भएको हो र यो अवधिमा बढी तापक्रमकै कारणले गर्दा नेपालको तराई र भारतको अधिकांश समतल भागमा गोलभेंडा उत्पादन गर्न नसकिएको हो । वर्षातले पनि वालीलाई नोक्सान पुऱ्याउँदछ तर यसबाट जोगाउन प्लास्टिक टनेलमा खेती गर्न सकिन्छ । तर बढी गर्मी हुने ठाउँ (८०० मिटर भन्दा कम उचाई) मा प्लास्टिक टनेल उपयुक्त हुँदैन ।

माटो

गोलभेंडा खेतीको लागि प्राङ्गारिक प्रदार्थ प्रशस्त भएको पानी नजम्ने, हल्का बलौटे तथा दोमट पाँगो माटो अति उपयुक्त हुन्छ । माटोको अम्लीयपन पि. एच. मान ६ देखि ७हुनुपर्दछ । राम्रो विकास भएको दोमट माटो सबैभन्दा उत्तम हुन्छ ।

प्रमुख जातहरू

१. सृजना

यो नेपालमा विकास गरिएको हाईब्रिड जात हो । यो जात मध्य पहाड, वेंसी, टारमा वर्षात तथा गृष्म ऋतुमा प्लाष्टिक घरतथा खुल्ला खेतमा र तराईको लागि हिउँदमा लगाउन सिफारिस गरिएको छ । यो अग्लो हुने जात हो । राम्रो उत्पादन

दिने, फल मध्यम आकारको र रसिलो हुने र ओईलाउने र डडुवा रोग सहने भएकोले लोकप्रिय भएको छ ।

२. मनिषा

बोट अग्लो, फल अण्डाकारको र फलको तौल ८० देखि १०० ग्रामको हुन्छ । असोज देखि असारसम्म उत्पादन गर्न उपयुक्त जात तर ओइले रोग तथा निमाटोड सहन सक्ने खालको छैन ।

३. स्नेहलता

बोट अग्लो, फल ठूलो गोलो र फलको तौल १४० देखि १५० ग्रामको हुन्छ । गरम सहन सक्ने, व्याक्टेरीयावाट हुने ओइले रोग कम लाग्ने तर नेमाटोड सहन सक्दैन ।

४. थिम्स १

यो अग्लो बोट, १०० देखि १२० ग्रामको अण्डाकार फल, गरम खप्न सक्ने र व्याक्टेरीया वाट हुने ओइलेरोग कम लाग्ने, फ्युजारियम र नेमाटोड लाग्न सक्ने र फलको बोक्रा बाक्लो हुने जात हो ।

५. विशेष

बोटमध्यम खालको, फल लाम्चो, फलको तौल ७० देखि ८० ग्रामको, व्याक्टेरीयावाट हुने ओइलाउने रोग कम लाग्ने तर फ्युजारियम, नेमाटोड र भाइरस रोग लाग्न सक्ने जात हो ।

६. एस. १६२

मभौला बोट, फलको तौल ५० देखि ६० ग्राम र व्याक्टेरीयावाट हुने ओइले रोग नलाग्ने तर फ्युजारियम ओइलाउने रोग लाग्न सक्ने जात हो ।

७. सुरक्षा

मध्यम खालको बोट, फल गोलो, फलको तौल ७० देखि ९० ग्राम, गरम खप्न सक्ने र ओइले रोग कम लाग्ने जात हो ।

८. यूरेका

मध्यम बोट, भाइरस, फ्युजारियम र नेमाटोड कम लाग्ने, फल लाम्चो आकारको र फलको तौल १२० देखि १४० ग्रामको हुने जात हो ।

९. एन.सि.एल. ११३१

वर्षा सहन सक्ने, अग्लो जात, भण्डारण क्षमता राम्रो भएको ।

१०. लप्सी गेडे

फल सानो र अमिलो हुने, वर्षा सहन सक्ने ।

११. युमि

असार साउनमा लगाउन सकिने ।

१२. भिम

अग्लो बोट, फल ठूलो लाग्ने, ओइलाउने रोग कम लाग्ने ।

अन्य जातहरू: एन.१६२, एच.आर.डी. १, एन.एस. २५३५, मनिमेकर, पुसा रुवी, श्रेस इत्यादि ।

भेरी नदी किनारकाक्षेत्रमाश्रेस भन्ने हाइब्रीड गोलभेंडाले राम्रो उत्पादन दिएको पाइएको छ । मध्य तराईमा हिउँदे सिजनमा सि.एल. ११३१ जातको गोलभेंडाले अन्य जातको तुलनामा राम्रो उत्पादन दिएको छ । बोट ओईलाउने रोग र जुकाहरू (निमाटोड) नियन्त्रण गर्न प्लाष्टिक घर भित्र गोलभेंडाको उन्नत जातलाई जंगली भान्टामा कलमी गर्दा ३८% सम्म गोलभेंडाको उत्पादन बढेको पाईएको छ ।

ब्याड राख्ने :

राम्ररी खनजोत गरी पाकेको गोबरमल वा कम्पोष्ट मिलाएको जग्गालाई एक मिटर चौडाइ, आवश्यकता अनुसार लम्बाईर १५-२५ से.मी.उच्चाईको आकारमा ब्याड बनाउनु पर्दछ । उक्त ब्याडलाई २-३ ग्राम बेभिष्टीन वा ब्लाइटक्स प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलले भिजाइ २४ घण्टासम्म प्लाष्टिकले छोपी उपचार गर्नु पर्दछ । त्यसको अर्को दिन केहीमात्रामा डि.ए.पि. र पोटास मिलाइ कुटोले ५।५ से.मी. को फरकमा लाईन कोरी त्यसैमा बीउ छर्नु पर्दछ । त्यसपछि हल्का माटोले पुरी परालको छापो दिई सिंचाइ गर्नु पर्दछ । बीउ टुसाउन लागेपछि छापो भिकिदिनु पर्दछ । ब्याडमा आवश्यक मात्र चिस्थान कायम गर्नु पर्दछ र बढी पानी दिनुहुँदैन । २०-२२ दिन पछि बेर्ना सार्नलायक हुन्छन ।

लगाउने समय

विभिन्न क्षेत्रहरूमा बेर्ना सार्ने समय यसप्रकार छ

- तराई तथा भित्रि मधेस: भाद्र देखि फागुनसम्म
- मध्य पहाड: असार देखि श्रावण र चैत्र देखि वैशाख
- उच्च पहाड: चैत्र देखि असार

जग्गाको तयारी

बेर्ना लगाउने जग्गा १०-१५ दिन पहिले राम्रोसँग खनजोत गरी तयार पार्नुपर्छ । वर्षात्को बेलामा उत्पादन गर्दा बारीमा ड्याड बनाएर ड्याडमा बेर्ना सार्नु पर्दछ । होचोबोट हुने जातको लागि १२० से.मी. चौडाइ र २० से.मी. अग्लो ड्याड बनाई उक्त ड्याडमा ६० से.मी. को फरकमा दुई हार बेर्ना रोप्नु राम्रो हुन्छ । बोटवाट बोटको दूरी ४५ से. मी.कायम गर्नु पर्दछ । अग्लो हुने जातका लागि भने ड्याडको चौडाई १७० से.मी. हुनु पर्दछ र उक्त ड्याडमा दुईहार बेर्ना रोप्नु पर्दछ । ड्याडमा एक बेर्नाबाट अर्को बेर्ना ६० से.मी.को फरकमा रोप्नु पर्दछ ।

बीउदर

एक रोपनी जग्गामा सार्नको लागि हाइब्रिड जातको बीउ ५ ग्राम र खुला सेंचित जातको बीउ १०-१५ ग्राम आवश्यक पर्छ ।

मलखाद

ड्याड बनाइसकेपछि, बेर्ना रोपनुभन्दा एक हप्ताअघि नै मलखाद ड्याडमा छरी माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ । मलखादको मात्रा जमिनको उर्वराशक्तिमा भर पर्दछ । प्रतिरोपनी ४० डोको कम्पोष्ट मल, नाइट्रोजन ६ किलो, डि.ए.पी. ४ किलो र पोटास ७ किलो अथवा प्रतिबोट २ किलो गोबर मल, युरिया १० ग्राम, डि.ए.पी. २० ग्राम र पोटास १५ ग्राम भरपुर उत्पादनको लागि आवश्यक पर्दछ । यूरिया को ३ भागमा १ भाग (३ग्राम) र डि.ए.पी. र पोटासको सबै मात्रा जमिन तयारीको बेला मिलाउनु पर्छ । बँचेको युरियालाई २ भागमा बाँडी क्रमशः ३० दिन र ६० दिनपछि दिनु पर्छ । गोडमेल पनि मल दिँदा सँगसँगै गर्नु पर्छ । बायोजाम, जिङ्ग र बोरेक्स आदि उपलब्ध भएमा १-१ किलो प्रति रोपनीका दरले राख्दा गुणस्तरको गोलभेंडा उत्पादन हुन्छ ।

पुनः मलखाद दिने (टप ड्रेसिङ)

बेर्ना रोपेको १८-२० दिन भित्र पहिलो पटकमल दिनुपर्दछ । गोठेमल १ किलो, डि.ए.पी., पोटास र युरिया १०, १० ग्राम प्रति बोट र बोरेक्स, जिङ्ग र बायोजाम उपलब्ध भएमा १, १ किलो प्रति रोपनीका दरले प्रयोग गर्नु पर्छ । ड्याडमा दुई हार विरुवा भएको हुनाले दुई हारको बीचमा एक वित्ता चौडाइ र एक वित्ता गहिरो खनी सो कुलेसोमा माथिका सबै मल हाली माटोले छोपी दिनुपर्दछ । विरुवा सारेको ४०-४५ दिन भित्र फेरि एक पटक माथिकै मलखादहरू र सोही मात्रामा दोहोर्‍याउनु पर्दछ । यसरी मल दिँदा ड्याडमा दुई हार विरुवा भएको हुँदा दुई हारको बीचको खाली जमिनमा पहिलो पल्ट मल दिई सकेको हुनाले अब दिँदा भने प्रत्येक हारमा भएको दुई विरुवाको बीचमा प्रत्येक विरुवाबाट एक वित्ता छोडी एक वित्ता गहिरो चौडाइको रेखा बनाई मल दिनु पर्दछ । यसो गर्दा सबै विरुवाबाट एकनासको राम्रो उत्पादन पाउन सकिन्छ । यसरी दुई पटक माटोमा मल दिइसकेपछि फेरि माटो खनी मल दिनु खासै आवश्यक पर्दैन ।

थाँक्रा दिने

ड्याडमा रोपेको गोलभेंडालाई प्रत्येक लहरमा चार बोटको बीचमा बाँसको घोचा लामो बोट हुने गोलभेंडाको लागि १७० से.मी. अग्लो र छोटो बोट हुने गोलभेंडालाई ७५ से.मी. अग्लो थाँक्रा गाड्नु पर्दछ । उक्त घोचालाई जमिनदेखि पहिलो साटा ३० से.मी र अन्य साटा ३०-४५ से.मी. को फरकमा लगाउनु

पर्दछ । अनि उक्त साटामा गोलभेंडाको डाँठलाई सुतलीले बाँध्नुपर्दछ । यस्ता साटा ४-५ तह दिनु पर्दछ ।

बोटको तालिम तथा काटछाँट

होचो बोट हुने गोलभेंडामा शुरुमा आएका २ वटासम्म मुना हटाउनु पर्दछ । लामो बोट हुने गोलभेंडाको जातमा भने शुरुदेखि मुख्य काण्ड मात्र राखी मुख्य काण्ड र पातको बीचबाट पलाएको मुना हटाइदिनु पर्दछ । यदि बिरुवा पातलो (९०-१०० से.मी. फरकमा) गरेर रोपिएको छ र मलखाद पनि प्रशस्त दिइएको छ भने बिरुवा ४५ से.मी. लामो भएपछि मुख्य काण्ड र पातबाट आएको दुईवटा मुना राखी उक्त मुनालाई एक तर्फ र अर्को मुनालाई साटाको अर्को तर्फ लगी बाँध्नु पर्दछ । यो प्रविधि अपनाउँदा एक बोटमा मुख्य चार हाँगा रहन्छन् र राम्ररी स्याहार पुऱ्याइएको छ भने उत्पादन पनि बढ्दछ । यस बाहेक बोट बढ्दै गएपछि बोटको तल्लो भागको पात पहुँलो र रोगी समेत हुने भएकाले उक्त पातहरू हटाउनु पर्दछ । बोटको नचाहिने भागमा मुना देखिने बित्तिकै हटाउनु पर्दछ । अन्यथा १-२ दिन मात्र ढिलो भएमा ठूला हाँगा बनी खाद्यतत्व खाइदिन्छन्, जसले गर्दा मुख्य बोटलाई कमजोर बनाई उत्पादन घट्न जाने हुन्छ ।

भिटाभिन तथा सूक्ष्म तत्वको प्रयोग

मल्टिप्लेक्स वा एग्रोभिन वा एग्रोभिमध्ये एक ३ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेना सारेको २०/२५ दिनपछि प्रत्येक १५ दिनको फरकमा ४/५ पटक छर्नुपर्दछ । एटोनिक एक मि.लि. प्रति ५ लिटर वा एच.वी.२ थोपा एक लिटर पानीमा मिसाई बेना सारेको ७ दिनपछि प्रत्येक १५ दिनको फरकमा २ पटक छर्न सकिन्छ । त्यस्तै भेजिमेक्स त्यसैको एक बिको बराबर ८ लिटर पानीका दरले मिलाई २० दिनको फरकमा छर्नुपर्दछ । बिरुवामा फूल फुल्न थालेपछि मिराकुलन वा निराकलान १ देखि डेढ मि.लि. प्रति लिटर पानीका दरले १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्दा फूल र फल भर्न रोकित गई फल आकर्षक पनि हुन्छ । फलको टुप्पो कुहिने समस्या हुने ठाउँमा क्यालसियम भन्ने सूक्ष्म तत्व छर्नु पर्छ ।

प्रशस्त गाईवस्तुको मल हालेको छ भने रसायनिक मल प्रयोग नगरी प्राङ्गारिक उत्पादन लिन पनि सकिन्छ । गाईवस्तुको मुत्र र गोबर संकलन गरी केही दिन ड्रममा पानीसंग घोलेर राख्ने र पछि पानीमा घोलेर पुनः बारीमा छर्दा मलको काम गर्दछ । यस्तो मललाई जिवामृत भनिन्छ । २०० लिटर पानीमा १०के.जी.काँचो गोबर, १० लिटर गाईको गहुँत मिसाउने र त्यस मिश्रणमा २.५ के.जी. बेसन, २.५ के.जी. चीनी थप्ने अनि १ पाउँ जति रसायनिक मल नहालेको ठाउँ (काल्ना) को माटो मिसाउने र खुब चलाउँदै १५ दिनसम्म ड्रममा राख्ने । त्यस पछि १भाग जिवामृत एक भाग पानीमा मिसाउँदै २-३ पटकसम्म छर्नु पर्छ ।

अन्तरबाली खेती

गोलभेंडाको खेती मकै खेती भित्र पनि गर्न सकिन्छ । गोलभेंडाका बेर्नाहरुलाई मकैको हारको बीचमा सार्नु पर्छ र पछि मकैको बोटथाकोको रूपमा प्रयोगमा आउँछ । मकै+ गोलभेंडाको अन्तरबालीबाट खुद मुनाफा मकैको एकल बाली भन्दा बढी प्राप्त भएको अनुसन्धानले देखाएको छ ।

फल टिप्ने

टाढाको बजारको लागि फलमा अलि अलि लालि चढ्न लागेको अवस्थामा टिप्नु पर्छ । नजिकको वा एक दिनभित्रको बजार भएमा गोलभेंडाको आधा भाग रातो र आधा पहेलो भएको अवस्थामा टिप्नु पर्दछ । औद्योगिक प्रयोजन सस तथा केचपको लागि पूरै फल रातो भएपछि मात्र टिप्नु पर्छ ।

बाली संरक्षण

रोगहरु

- बेर्ना कुहिने रोग

यो रोग नर्सरी ब्याडको प्रमुख समस्या हो । यो रोगले बेर्नालाई नउम्रदै जमिन भित्र वा उम्रेपछि फेद कुहाएर मारिन्छ । यसको रोकथामको लागि पानी नजम्ने घाम लाग्ने ठाउँमानर्सरी बनाउने, बेभिष्टीनले माटो उपचार गरेर ब्याड राख्ने, उच्चो ब्याड बनाउने, लाइनमा बीउ छर्ने, रोगको लक्षण देखिना साथ किसान सुरक्षा वा डाइथेन एम-४५ ले उपचार गर्ने आदि विधि अपनाउन सकिन्छ ।

- अगौटे डढुवा

पातहरुमा अनिश्चित आकारका दागहरु देखा पर्छन्,पछि दागहरु जोडिएर पातलाई सुकाउँछन् । डाँठमा लाम्चो काला दाग देखिन्छन् । नियन्त्रणको लागि बाली चक्र अपनाउने , बीउ उपचार गर्ने, ब्लार्टक्स ५० वा डाइथेन एम ४५ वा किसान यी मध्ये कुनै एक विषादी २-३ ग्राम प्रतिलिटर पानीमा राखी७-१० दिनको फरकमा स्प्रे गर्ने।

- पछौटे डढुवा

पातहरुमा पानीले भिजे जस्ता दागहरु देखिन्छन्। बादल लागेको या आर्द्रमौसममा यी दागहरु छिट्टै बृद्धि हुन्छन् र गाडा खैरा डढेका क्षेत्रहरु देखिन्छन् । नियन्त्रणको लागिबाली चक्र अपनाउने, पुरानो बालीका अवशेषहरु बाली भित्राएपछि डढाउने । भारपात हटाउने, काँटछाँट र थाको राखी दिने, रोग लाग्ने आशङ्का हुने वित्तिकै म्यानकाजेब भएको रोगनाशक विषादी जस्तो- इन्डोफिल एम.४५ वा मेटाल्याक्सिल ८% + म्यानकोजेब ६४% भएको धुलो विषादी २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा

मिसाई पातको दुवै सतह र डाँठमा भिज्ने गरी १०-१० दिनको फरकमा तीन पटकसम्म छर्कने । साथै ट्राइकोडरमाजन्य जैविक विषादीजस्तो- 'निपरट' प्रयोग गर्दा यो रोग कम भएको पाइएको छ ।

- **ब्याक्टेरिया जन्य ओइलाउने रोग**
फेद काटेर हेर्दा भित्र खैरो देखिन्छ र निचोर्दा बाक्लो तरल पदार्थ आउँछ, बोट सर्लक्क ओइलाउँछ । नियन्त्रणको लागि रोग मुक्त जात र रोगमुक्त बीउ प्रयोग गर्ने, सधैँभरी एकैठाउँमा गोलभेंडा नलगाउने, रोगी बिरुवा उखेलेर नष्ट गर्ने, पानीको निकास गर्ने, कृषिचुन प्रयोग गर्ने आदि गर्नु पर्दछ ।
- **दुसी जन्य ओइलाउने रोग**
यसको रोकथामको लागि पनि उचित निकास, उचित अम्लियपन कायम राख्ने, वेभिष्टिन वा ब्लाइटक्स २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई जरामा राखी दिए रोग नियन्त्रण गर्न सकिन्छ ।
- **ककक रोग (पात बटारिने र खुम्चने रोग)**
यो रोग भाइरसद्वारा लाग्ने एक खतरनाक रोग हो । यो रोगका लक्षणहरूमापातहरू घुमरिएको, फिक्का पहेला र साना हुन्छन् । यो रोग लागिसकेपछि यसको कुनै उपचार हुन सक्दैन । त्यसैले कुनै रोगी बोट देखा पर्ने वित्तिकै उखेलेर डढाइदिने, अन्य बिरुवासंग लसपस नगर्ने, प्रिभेन्टल वा गाईको दुध १ गिलास ४ लिटर पानीमा राखी स्वस्थ बिरुवामा छर्कने, सेतो भिडगा, लाही इत्यादी लागेको छ भने रोगर, नुभान छर्केर समयमै नियन्त्रण गर्ने जस्ता उपायद्वारा यो रोग लाग्न बाट बचाउन सकिन्छ ।
- **फलको टुप्पो कुहिने रोग**
यो क्यालसियम भन्ने एक सुक्ष्म तत्वको कमिले गर्दा देखा पर्दछ । यो समस्या भएमा उक्त तत्व भएको कुनै एक भिटामिन छर्कन सकिन्छ ।
- **जरा गाँठो पार्ने रोग**
यो एक प्रकारको सूक्ष्म जुकाद्वारा लाग्दछ । जसले जरामा आक्रमण गरी रस चुस्ने र गाँठा बनाउने गर्दछ । नियन्त्रणको लागि सयपत्रीसँग मिसाएर बाली लगाउने, निमागन, सुमोडन वा फ्युराडन मध्ये कुनै एक विषादी १ किलो प्रति रोपनीको दरले बिरुवा लगाउनु १५ दिन पहिले माटोमा मिलाउनु पर्दछ ।

कीराहरू

- **फलमा लाग्ने गवारो**

लाभाले आधा शरिर भित्र र आधा शरिर बाहिर गरेर फल खान्छ । नियन्त्रणको लागि वाली भित्राएपछि बोट विरुवा डढाएर नष्ट गर्ने, थोरै लगाएको छ भने हातले टिपेर नष्ट गर्ने । धेरै वाली लगाइएको छ भने जैविक विषादीहरू एन.पि.भि., वायोलेप वा रसायनिक विषादी जस्तै-साइपरमेथिन, सुपरडी, नुभान, ब्लुम, धनवान यी मध्ये कुनै एक २-३ ग्राम/मि.लि. प्रति लिटर पानीमा राखी छर्ने ।

- सेतो भिंगा

नीमजन्य विषादीहरू जस्तै मार्गोसोम ०.००३% वा इकोनिम ०.००३% वा अन्य कुनै नीममा आधारित कीटनाशक विषादी ३-५ मि.लि. प्रति लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको भोल विरुवा राम्ररी भिजे गरी छर्ने । वालीमा सेतो भिंगा कीराको व्यापक प्रकोप देखिएमा रासायनिक विषादीको सहारा लिनु पनि बुद्धिमान्ती हुनेछ । जसमा डाइमथोएट (रोगर-३० ई.सी.) १ मि.लि. प्रति लिटर पानीको दरले मिसाई बनाएको घोलले पात र डाँठहरू राम्रोसँग भिजे गरी छर्ने वा फ्युराडोन ३% दाना १ के.जी. प्रति रोपनीका दरले माटोको उपचार गर्ने ।

सन्दर्भ सूची

- कृषि डायरी- २०६९
- तरकारी खेती प्रविधिका लागि उन्मोचित तथा पञ्जीकृत तरकारी वालीका जातहरू सम्बन्धी प्राविधिक पुस्तिका, २०६७, तरकारी विकास निर्देशनालय, खुमलटार ।
- श्रेष्ठ, दीपा सिंह, २०६९: तरकारी खेती तालिम पुस्तिका(दीगो कृषि संस्था नेपाल) - अप्रकाशित कृति
- कर्माचार्य, वासुदेव, २०६६: तरकारी खेती, रोग, कीरा, बीउ उत्पादन र भण्डारण प्रविधि
- तरकारी विकास महाशाखा, २०५२: नेपालमा तरकारी खेती
- आर्चाय, अनिलकुमार र अधिकारी देवराज : नेपालका प्रमुख व्यवसायिक तरकारी वालीका जातहरू र तिनका प्रमुख समस्या तथा समाधान
- श्रेष्ठ, ज्ञान कुमार, २०६८ : तरकारी उत्पादन प्रविधि

